Tečaj XIX. **NOVICE** List 48.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 27. novembra 1861.

Mohar, *)

dobra klaja.

Ker nam je treba za živinsko klajo čedalje več skerbeti, da pomnožimo živinorejo, je prav, da na vse strani gledamo, kaj pridelujejo tudi po druzih deželah. Res je, da vémo že za veliko detelj, trav in druzih rastlin, ki so živini dobra klaja; al imamo še dosti bolj puste, pešene zemlje, in dobro bi bilo, da bi tudi tako obsejali z rastlinami, ki jih živina rada jé.

Taka klaja je mohar ali muhar, ki spada v versto prosá, in ga Nemci imenujejo „nemško proso". Ime mohar ali muhar že samo kaže, da je ta rastlina tudi Slovanom znana, ker to ime je čisto slovansko, in res je, da na Slavonskem, Hervaškem in Ogerskem sejejo dosti moharja in ga najbolj pokladajo konjem. Pri nas ni skor ne duha ne sluha o tej živinski klaji, čeravno jo nahajamo divjo. Tudi Francozi spoznavajo nje korist za živino in v moseljski okolici je sejejo obilo.

Vso to hvalo slišati od več strani sem naročil letos semena moharjevega in ga na pešeni, pervikrat razorani zemlji vsejal. Vsak, kdor se iz Ljubljane pelje proti Selu, je morebiti zapazil letos na desni strani dolgo njivo z neko košato rastlino; marsikdo je gledal kaj nek je to, ker tako veselo raste — celó letos, ko je tako silna suša pritiskala celo poletje. Mohar je bil to.

Iz lastne skušnje morem tedaj našim gospodarjem povedati to-le:

Mohar se seje, da ga kak mraz spomladi ne zatare, še le perve dni mesca majnika; seje se najpred podolgama po njivi, potem pa počez, da je vse lepo enako, nikjer pregosto, nikjer preredko. Dobro je setev povaljati.

Kadar začenja latje delati, naj se kosí, da se poklada živini sirov (frišen) ali pa se posuší in kakor seno poklada. Ako pa si hoče gospodar semena pridelati, naj ga pustí na njivi, da je latovje zrelo kakor pri prosu.

Enkrat pokošen zraste v ravno tistem letu spet, da ga še enkrat (to je, v drugo) kosiš ali le za klajo ali pa tudi za seme.

Na 1 oralu (johu) sem pridelal na pognojeni sicer pa zlo pešeni zemlji 60 centov suhe klaje.

Mohar je dobra klaja, posebno konji in ovce ga radi jedó, pa tudi goveja živina; poklada se jim sirov ali suh, cel kakor je, ali pa v rezanco zrezan.

Pol mernika ali 8 bokalov semena je dosti za 1 oral zemlje.

Na novinah se prav dobro obnaša, sicer pa mu je pešena, srednje dobra zemlja najbolj všeč.

Vsak vé, kakošna silna suša je bila letos, in mohar jo je premagal, da je bilo veselje viditi. In ravno za tega voljo je moja letošnja skušnja toliko več vredna, ker kaže, da se mohar na pešeni zemlji še takrat sponaša, ko velika vročina in suša rast zatiruje.

Zato ne prenapenjam hvale moharju, ako ga za poskušnjo priporočam gospodarjem, ki imajo take zemljiša.

Vsaki poddružnici kmetijski ponujam brez plačila pol mernika moharja, ki ga prejme, ako pošlje po-nj v pisarnico kmetijske družbe (v Salendrove ulice).

Kdor ga sicer želí kupiti, ga dobí na vertu kmetijske družbe ljubljanske mernik po 4 gold. nov. dn.

Fidelis Terpinc,
predsednik kmetijske družbe.

*) Iz vélikega zbora kmet. družbe 20. dan t. m. Vred.

Besedica o globokem in plitvem oranji.

O tem piše gospod fajmošter Fišer iz Kadenskega na Českem v „Prakt. Wochenbl." med drugim to-le:

Da globoka brazda ali globoko oranje gospodarju skednje napolni, ne more nihče tajiti, akoravno se mora omenjeno oranje s posebno previdnostjo, v pravem času in pod pristojnimi pogoji opraviti. Pri tem se mora pa posebno na to gledati, če je spodnja brazda take lastnosti, da je vredna zastran rodovitnosti, da jo na verh spraviš, ali pa le nekoliko razriješ in premešaš. Če imaš pri obernjeni brazdi dovolj gnoja, da boš zemljo dobro zboljšal in nje rodovitnost na višo stopnjo povzdignil. — Najboljši čas, njivo preorati in spodnjo brazdo na verh oberniti, je in ostane predzimski, to je, v jeseni. Kdo ne vé, kako zboljša zimsko vreme sprašeno brazdo? — Tudi terda in sirova zemlja se po prahi čez zimo v rahlo perst zdrobí in je zmožna, razne rastline prerediti. Zraven tega se mora tudi na to gledati, za kakošno rastlinstvo bo obernjena brazda najpripravniša. Nektere rastline ne storé v preobernjeni brazdi, kakor na priliko: rež, če ni spodnja zemlja prav dobra in gnojna. O tem moram skušnjo povedati, da ni hotla rež po globokem oranji celih 10 let rasti, akoravno se je njiva večkrat pognojila.

Najbolje je veči del, da se zemlja sama prekopa in premeša, in to vsacih 5 do 10 let; med tem časom pa naj se njiva vsako leto le plitvo orje, kar je zlasti za žito posebno potrebno in koristno delo.

Enkrat zdrobljena in prerahljana perst se ne sterdi tako kmali, kakor je bila pred rahljanjem; obderží svojo rahljico več let in donaša od leta do leta lepe pridelke, zato, ker se korenine lahko in prosto globoko v zemljo spuščajo, da jim ne suša ne moča prehudo škodovati ne mora.

Gospodarji, ne pozabite tega! Vsacih 5 ali 10 let enkrat globoko sezite s plugom v zemljo, vse druge leta pa morate bolj plitvo orati.

Podbrazdna perst se imenuje po navadi „mertvica ali mertva perst", in ta priimek se ji prav pristje. Ker pod navadno brazdo ležijoča zemlja je za rast več ali manj mertva, ozračje (luft) se je ne dotika, malo ali pa skoraj nič gnoja je ne doletí, in potem nima za rastlinstvo dostikrat druzega redivnega živelja, kakor nektere drobce rudninske, kakor na pr. kremenico, lojevico (magnezijo), železo, apno, fosforno kislino, žveplokislino itd., in tudi te stvarí so še v nerazvezanem stanu in torej za rastlinstvo neugodne.

Če se podbrazdnica med brazdo pomeša, se brazda sicer pomnoží v debelosti, notranja moč za rastlinsko rast pa se precej zmanjša.

Če je pa brazda polna rodovitnih drobcov in pervin, ki so za rastlinsko rast prehude, takrat bi bilo na vsako plat koristno, da se brazda s podbrazdnico (spodnjo zemljo) pomeša. Al to se le malokdaj nahaja.

Idrija, sloveče rudarsko mesto na Kranjskem.

(Konec.)

V dneh cesarice Marije Terezije se je še več zgodilo za povzdigo iderske rudarije. Viša gorska urednija se je pričela leta 1747; pervi prednik in svetovavec je bil Anton Hauptman; lastna fara, ločena od spodnje Idrije, je bila utemeljena leta 1752, in pervi farnik je bil Jakob Bajec; glavna šola je bila napravljena leta 1777. Kopanje sreberne rude se je po novih naredbah pospešilo; šahta sv. Ahacija se je opustila, in nova sv. Terezije leta 1748 izdelala; novi rovi so se v globočini prederli, poglavitne štolne so se začele podzidovati, in za 100 sežnjev globoko so se našle cele lege posebno bogate rude. Po takem je bilo v dneh cesarja Jožefa II. mogoče toliko dobre rude dobiti, da se je od leta 1785 do 1795 vsako leto po 10.000 centov živega srebra smelo na Španjsko prodati. Da se je zamoglo pa toliko rude iz jam dobiti, se je leta 1786 pričela odpirati Jožefova šahta, in leta 1796 Franciškova šahta. Da se je vsa ta ruda zamogla prežgati, so se leta 1787 naredile drugačne pečnice; v velicih pečah se ruda žge, in sreberni par se po več hramih prehaja, dokler se ne ohladí, in v kapljah na tla ne spada. Takrat je iderska rudarija dajala velik dobiček, ker je cena živega srebra došla na 170 gold.; razun tega se je leta 1781 zopet začel cinober narejati, ki je zmes iz živega srebra in žvepla.

Čas francozke vojske je tudi za Idrijo prinesel velike zgube. Leta 1797 so Francozi v naglem napadu vzeli 15.912 centov živega srebra; leta 1809 pa so s krajnsko deželo vred tudi idersko rudarijo dobili v posest, ter so do leta 1813 vsako leto po 12.000 centov živega srebra vunkaj spravili, tako da je bolj bogata ruda jela pohajati, in cena živega srebra zlo nizko, na 75 gold. pri centu prišla. Zatega voljo se od leta 1814, kar je rudarija zopet v avstrijanski posesti, vse bolj previdno s pridobovanjem živega srebra ravná. Med tem pa so tudi druge nesreče prišle nad rudne jame, ki so se pa vendar z umetnostjo dale poravnati. Leta 1803 se je globoko v rudniku vžgalo, nevarnost je bila, da bi se bilo vse delo končalo; z vodo so tedaj jamo napolnili, in ogenj zadušili. Leta 1837 je močen izvirek v dnu šahte sv. Terezije pognal, in voda je više in više stopala v globokejih jamah; z velikim trudom in z novimi mašinami so vendar vodo zmagali. Leta 1846 se je zopet globoko v jami vžgalo, in 17 ljudí je smert zadela, ki so hiteli v pomoč; vode so zopet mogli v rudnik spustiti, in tako ogenj pogasiti; tisto vunkaj spraviti je bilo zopet dolgo in težko delo.

V sedanjem času se rudarsko delo sploh s posebno umetnostjo ravná; tudi dalje in dalje se išče, kjer je kaj nove rude dobiti. Od leta 1836 je nova Ferdinandova šahta odperta, druge šahte so bolj globoko izkopane, mašine za izjemanje vode so na bolje prenarejene. Rovi se dalje terdno podzidujejo, poti po štolnah z železnimi šinami obkladajo. Odbiranje dobre rude se bolj previdno godí, ter izpiranje zavoljo zgube le pri puhani rudi rabi; nove pečnice so od leta 1842 narejene, kjer se ruda v odpertih pečéh žge, in sreberni puh v železnih prostornih cevih odpeljava in hladi. Tudi cinober se bolj umetno in bolj dobro nareja, in za bolj koristno prodajo pripravlja. Živega srebra se današnji čas prideluje 2500 do 3000 centov, in cinobra po 1000 do 1500 centov na leto. Cena tega blaga je posledníje leta zlo visoko prišla, najviše pri živem srebru leta 1844 na 252 gold., in pri cinobru leta 1851 na 260 gold. za cent; zdaj pa je zopet padla, in živo srebro stojí zdaj pri 120 gold., cinober pa pri 125 gold. cent.

Lastna gorska urednija še sedanji čas vodi vse rudarsko delo; gorski svetovavec je prednik vse urednije; uredniki imajo svoje odločene plače in poboljške. Raznih delavcov in rudarjev je krog 700; tudi ti imajo odmerjeno plačo, in za polajšanje dobivajo žito po stanovitni nizki ceni, in bratovska zaloga podpira bolnike in reveže. Tako se ohranuje rudarsko ljudstvo ne sicer v obilnosti, vendar v zadovoljnosti; in k zaslužkom možtva se pridruži ženstvo z narejanjem čipek ali špic, ki se prodajajo po Slovenskem in Hervaškem.

O stenografii.

Spisal K. Žavčanin.

Stenografija je umetnost tako hitro pisati, kakor kdo govorí, ali s pomočjo enostavnih, berzih, lahko zvezljivih in zvozljivih znaminj in priličnih skrajšajev slediti govornika od besede do besede, ali pa svoje lastne misli v najkratkejem času in na najmanjšem prostoru načertati, in sicer tako, da take načerte vsak v stenografii zvedeni človek brati more. Stenografija, po naše berzopis, hitropis, ali prav za prav tesnopis, se ne imenuje samo zato umetnost, ker učí način z malimi potezi (čertami) na malem prostoru berzo in mnogo napisati, ampak to svoje častno ime nosi posebno zavolj pravilnega skrajševanja, pravilno spletenega načerta glasečega jezikovega izražaja misel, in v obče zavolj organiškega svojega sostava. Stenografija je tedaj, ako se sme tako reči, plastična slika glasa, kteri se ali iz gerla, ali s pomočjo ustnice, ali pihajoče, ali dihajoče, ali sikajoče, ali na kakošen drug način izgovarja. Stenografija je tako rekoč potenciran pravopis. Toliko o razumku stenografije.

Kakor vsaka umetnost svojo zgodovino ima, jo ima tudi stenografija, in kakor zgodovina skoro vsake umetnosti daleč v stare čase sega, in se njeni pravi začetek mnogokrat ne dá več zvediti, tako tudi zgodovina stenografije ne. Da je že starim Egipčanom, Babiloncom in Izraeličanom znana bila, še ni čisto dognano. Pri starih Gerkih pa je že znanstveno obliko imela. V vatikanski knjižnici v Rimu in v narodni v Parizu se še hranijo ostanki starogerške berzopisave.

Kakor nam rimska pisatelja Solin in Plini javljata, je bil neki prepis Iliade tako drobno napisan, da se je mogel celi v orehovi lupini shraniti, in Aelian piše, da je neki gerški bakrorezec celi distihon na gorušično (ženfovo) zerno vrezal. Oboje je bilo gotovo samo po stenografii mogoče.

Največo umetniško doveršenost in tako rekoč skoro vsakdanjo porabo zadobila je pa stenografija v javnem rimskem življenju. Kakor Gerki tudi Rimljani niso imeli posebnega imena za stenografijo; zato nahajamo berzopis naznačen s: „per notas scribere“ — „per compendia scribere — „signis comprehendere, notis linguam superare“ itd. Škof Izidor Hispalensis piše v početku sedmega stoletja tako-le: „Vulgares notas Ennius primus mile et centum invenit. Notarum usus erat, ut qniquid pro concione vel contentione aut in judiciis diceretur, librarii scriberent complures simul adstantes divisis inter se partibus quot quisque verba et quo ordine exciperet. Romae primus Tullius Tiro, Ciceronis libertus, commentatus est notas, sed tantum praepositionum. Post eum tertius Persannius Philargius et Aquila, libertus Maecenatis alius alias addiderat. Denique Seneca contacto omnium digestoque et aucto opus efficit in V milia“. Slavni Ciceronov oslobodjenik M. T. Tíro je tedaj pervi prenesel in presadil, spodbujen po svojem zaštitniku in podpiratelju, to umetnost iz Grecije v Rim. Tukaj v plodnem vertu javnega življenja se je počela kaj veselo razcvetati in izobraževati. V kratkem času razširila se je čez celo rimsko

deržavo. Po skerbni gojitbi dognana je bila na toliko doveršenost, koliko današnja stenografija, ki vendar že vsem tirjatvam zadostuje, še daleko dosegla ni. V šolah se je ko učbeni predmet učila pod imenom „notae tironianae“. Je pa tudi jako važna bila ta umetnost v večidel javnem in ustmenem opravljanju rimskih deržavnih opravil. Da so se govori v senatu in v sodnijah stenografirali, nam najjasneje kaže začetek Ciceronovega govora proti Catillinu. Na ta govor se Cicero gotovo ni bil pripravil, ker mu še morebiti ni na misel prišlo, da bo Catillina tako sirov in že obsojen po javnem mnenji — se prederznil v senat; ampak ravno njegov nenadani vstop ga je pripravil v nevoljni uzklik znanih besed: „Quousque tandem“ itd. Komaj jih izgovorivši so pa že tudi bile v vosku načertane. Ljudi, kteri so se s to umetnostjo bavili, nazivali so se „notarji“; in samo to ime je že zadosten dokaz, da so notarji s „notami“ (čerti), nasproti pa „scriptores“ z navadnimi rimskimi pismenkami pisali. Gotovo se imamo ti umetnosti zahvaliti, da je toliko neprecenljivih uzorov rimske deržavne govorljivosti in v obče rimskih in gerških umotvorov do nas došlo.

Tukaj nekoliko rimske stenografije: A. P. R. C. = anno post Romam conditam; BS = bonus; BB = optimus; P. P. P. = primus pater patriae; D = Deus; DD = dii; G = gessit; GG = gesserunt; F = filius, narobe postavljen pa = filia; L = libertus, narobe postavljen pa = liberta; M^{i} = mihi; M^{o} = modo; FoREcP = fore receperint; L^{o} = lego; L^{x} = lex; L^{i} = legi (inf. pass.); $L^{(x)i}$ = legi (dat); L^{e} = lege (imp.); $L^{(x)e}$ = lege (ablat.); L^{is} = legis (secunda pers.); $L^{(x)is}$ = legis (genit.) itd.

Lahko bi še nekoliko primer rimske berzopisave gotovo radovednim bravcom podal, ako bi se ne bal, da tiskarna raznoličnih kvak nima.

Sveti očaki, ki so za Origen-a živeli, kakor: Jeronim (kteremu dalmatinski duhovni iznajdbo glagolitice pripisujejo), Avgustin, Ciprian, Athanasi, Basili, Ambrosi in Chrysostom imeli so svoje pisatelje, ki so po Tironovih notah pisali. Avgustin pravi namreč, da so pisatelji Origen-ovi tako hitro pisali, kakor je on govoril, po tem takem se še le dá razjasniti, kako je bilo moč, da so poedini svetih očakov po šest tisuč knjig napisali. Stenografija je tedaj tudi v razširjenje kristjanstva po veliki rimski deržavi veliko pripomogla, ter se tudi pri kristjanskih duhovnih najdalje ohranila. Posebno so pa Tironove note tudi za to velike važnosti, ker se samo v njih ključ najde za pravo branje tako zvanih „variae lecturae“ starih klasikov. Da je morala doveršenost rimskega berzopisa velika biti, tudi že iz tega zaklučiti smemo, ker so se notarji tudi s materialnimi zapreki boriti morali, pisaje namreč s železnimi klinčki v vosek! Načela pa in pravila, po kterih se je latinski jezik stenografiral, nam niso več znane, v tem obziru nam manjka vsaka sled, in tudi pri nobenem starih avtorov se ne dá najti ključ do osnovnih načel; tako da je človek prisiljen misliti, da je bila rimska berzopisava samo malokteremu znani tajnopis. (Kon. prih.)

Odkod da jemljemo slovansko omiko?

Resnica je, ne pa morebiti prazna slama, da je izobraženost ali kultura občna, ne pa partikularna, da tedaj ni Nemec samo kot Nemec, ampak tudi kot Evropejec omikan, da so tedaj interesi še celó raznoverstnih narodov sorodni, ter sedaj talijanska omika dobiva podporo od Francozov, Angležev in Nemcov, kteri so se v srednjem veku noveje evropejske omike napivali iz laškega vira.

Ako je to resnica, bomo še ložej razumeli, da je omika sorodnih narodov in celó pa še omika istega naroda v raznih plemenih od največe važnosti. Izobraženiji Talijani, posebno Lombardi, mnogo beró francozkega, talijanski umetniki in posebno dramatični, na pr. Goldoni, Alfieri itd., radi so popotovali v Pariz, kjer še nahajamo celó talijansko igrališče. Nemci prestavljajo angležke dela, ter se v mnogih rečéh morajo od njih učiti.

Ravno taka je pri nas Slovanih. Da smo etnografično vsi, to je, Rusi, Poljci, Čehi in Jugoslovani le en narod, to ni več dvojbeno; največi naši protivniki tega ne tajé, naj jim je že všeč ali ne.

Če prebiraš noveje pesnike ruske, poljske, češke, serbsko (ilirske); prilegajo se sercu kakor domače. Dušoslovje ali misli o našem duhu enake so v poljskem Mickieviću, Zaleskem, kakor v Homjakovu, Kolcovu in najnovejih socijalnih ruskih pesnicih, in kakor v Vrazu, Ternskem, Preradoviću, Petroviću Njegušu in v Prešernu in Koseskem; primeri pesniški malo ne pri vseh so sorodni, ter bravec premagavši perve težave in overe naenkrat vidi mnogo mu znanega, mnogo domačega, ni več na ptujem, ampak čuti se domá.

Al človek to ložej more doseči, naj se izuri v vsem, kar je domače literature. Vsaka nova stvar ima kaj nenavadnega, posebnega, ter treba, da se temu priučiš. To veljá ravno tako o materinski kakor o ptuji književnosti. Kakor Nemec, ako se hoče iz književnega svojega jezika izobraževati, mora spise najpred razumeti in tedaj temu se priučevati, tako je tudi Slovanu treba, da se najpopred naučí domačega jezika in da se soznani z onim, kar mu nudi veljavnega; potem pa dalje k bratom svojim sorodnim, kjer bo po takem lahko preobvladal one novosti, kar jih bo našel.

Slovenec tedaj naj seže po hervaških, serbskih knjigah; kar domá ne najde, našel bo tam; literatura pomaga literaturi. Od Lucića in Gundulića pa do Kačića, od tega do Dositeja Oradovića, Milutinovića in Petra Njeguša do Vraza, Ternskega, Preradovića, našel bo Slovenec spisov, celó novega zapopadka in visoke omike, in posebno zmiraj rad od vsestrano izkušenega Dositeja nasveta iskal v svojih zadevah. Zraven boš našel začetek razvijajoče se povestnice v duhu sedanjega veka, kteri bolj gradivo (materijal) nabira, kot da ga izdeluje. Politične zadeve pri Hervatih in Serbih take so, da bo jim ostal jezik v šolah in uradnijah več kot je pri nas do sadaj še viditi.

Da se pa to more storiti, da znaš, kaj da bereš, bodo „Novice“ donašale večkrat oglase in naslove takih knjig, ktere so vredne, da jih prebiramo. V tem bo razloček ravno tako, kakor v vsaki literaturi. Klasične dela visoke cene ne padajo vsaki dan z neba; pri najnovejših knjigah ne smemo biti preveč zberčni in nikar naj ne zametujemo tudi knjig srednje dobrote. Kar pa bo rečenih iz stareje dobe, ima biti vse le klasično.

Pisma slovenskega turista.

IV.

„Was ist des deutschen Vaterland?“ sem ravno sam saboj mermral, globoko v mislih na očeta Arndta vtopljen, kar me prijatel, ki se je z menoj peljal, vès vesel z besedami iz sanj zbudí: Zdaj sva na teržiški zemlji! Ali konj, ki naju je vozil, se tega naglega veselja ustraši, zderja in — v tem hipu sem teržiško cesto objemal in poljuboval, ki mi je mojo prilizljivost kervavo vernila. Malum omen! (ali — slabo znamenje — po domače) pravi moj prijatel; nikar Boga in Teržičanov ne skušajva, ker Bog je vsegamogočen, Teržičani pa morebiti celó voljni, se obnašati po šegi Germanov v tevtoburškem gojzdu, ki so bili pravi preddedje Teržičanov, kakor je nek podljubeljsk zgodovinar po dolgi, sila težavni preiskavi v arhivu Štokholmskem najdel, kar nek star še na oslovski koži pisan gotišk list od kralja Teodoriha jasno

dokazuje. — Ne stavim sicer vinarja, da bi to resnica bila, al kakor sem kupil, tako prodam. Mladi nemški zgodovinar iz Holšteina pa, ki je v Vatikanu v Rimu starih dokumentov iskal, mi je, vernivši se iz Italije, pravil, da je v enem kotu zaprašen in zamazan pergament, najdel, ki so bile — o! εὕρηκα, εὕρηκα — dozdaj zgubljene XI. bukve Kornelija Tacita. Tù slavni rimski zgodovinar alfabetično naznanuje imena cimberških vodjev, „qui plurimi nati ex urbe Cimbrica Neumarktl! to se pravi: ki so bili večidel domá iz mesta Teržiča v Jüttlandu. Pripovedujejo mi dalje, da, akoravno natanko staronemški zemljopis pozná, še nikdar ni od tega mesta čul. Poprašuje me, ali sem jaz bil morebiti tako srečen po naključbi kaj o ostankih ali saj o sledu tega nekdaj slavnega germanskega mesta slišati.

Al, bravec, ne morem ti popisati, kako se učenemu možu obraz zasveti, ko jaz iz žepa list „Triesterce“ *) vzamem in mu na zadnji strani dopis pod naslovom „Eingesendet“ pokažem, ki so ga ji teržiški lordi mesca avgusta poslali, dokazavši: kaka brezpametnost je „das nationalitäteln“, kako je brambovec nemške kulture sila učen mož in kako so se „Novice“ prederznile iz vojnic stopiti in Teržičanom „Deutsches Vaterland“ citirati, ki ga sami eo ipso dobro znajo! — — Bravec, al misli si moje začudenje, ko mi učeni holšteinski zgodovinar okoli vrata pade in me veselja poljubovati jame rekoč: „Bog vam plati; jez ne morem izreči, kako neizrečeno ste mi vstregli; res, ta „Neumarktl“ je prav ostanek Cimbrov, ker ne le ime, temuč tudi jezik ni sedanji nemški. Povsod se še vidijo cimberški ostanki, sintaksa je pa že celó popolnoma cimberška!“ — Še enkrat „eingesendet“ prav pazljivo prebere, mi roko stiska in zaklikne: „Traun! die Neumarktler schreiben noch vollkommen cimbrisch“! Ker me je vprašal, ali se more ta list „Triesterce“ kupiti, ga učenemu možu z veseljem darujem, radosten po tako nizki ceni znanosti in domovini vstreči. Mož tudi vzame svoj porto-feuille iz žepa in jame mi brati iz XI. bukev prepisani imenik cimberških vodjev, in lej čuda: odvzemši latinski us na koncu, bile so same sedanje teržiške imena!

Poslovil se je Holšteinec od mene in mi rekel, da se hoče naravnost proti Neumarktlnu napotiti. Zagotovljal me je, kako mu serce radostno bije, ker bo zdaj lahko izvirno delo o starih in novih Cimbrih spisal in tako skor gotovo dobil premijo od 1000 forintov, ki jo bavarski kralj Maks vsako leto za najbolje nemško zgodovinsko delo razpiše. — Spet rečem, bravec, ne stavim sicer vinarja, da bi bila to resnica; kakor sem od učenega moža kupil, tako ti prodam.

Treba se je spet k teržiški cesti verniti. Pobrala sva se z mojim prijatlom, in vkljub tacega kaj malo vabljivega pripetljeja sva šla le vendar v Teržič srečo poskusit. — Kakor me je malo mikalo v Radoljci salon poiskati, me je spet v Teržiču gnalo pervo znamenitost našega Manchestra: parlament, obiskati. Bil je ravno ugodni čas, ker bilo je proti eni popoldne in potem takem kmalo začetek seje.

Poslopje parlamenta se po navadi v Teržiču spodnja kavarna „pri mostu“ imenuje. Ponižno sem se zad na stol vsedel, ker je bil prostor za publikum, kakor se mi je dozdevalo. Bilo je že polno okoli okinj (kjer so sedeži za parlamentarne člene) in pomenkovali so se slavni politiki še celó o slovenskem jeziku, — znamenje, da ministerstvo ni še prišlo. — Al kmalo se vrata odprejo in pridejo gospodje, na čelu sivi teržiški Palmerston, ki že jako dolgo politično mnenje kranjskega Manchestra vodi, za njim drugi lordi slavnega teržiškega zberališča. Posedli so odmenjene prostore blizo vrat in Palmerston položí na mizo za rabo členov „višnjevo knjigo“ — vulgo „Blaubuch“ — sostavljeno iz „Presse“, „Ostd. Post“, „Grazer Tagespost“, „Triest. Zeitg.“ in „Hausjörgelna“, kjer je povsod kak diplomatičen memorandum v obliki „Eingesendet“, ki dokazuje, kako zvito in pogumno se možje na čelu politiških oprav zoper sovražnike civilizacije „Slobenjerje“ bojujejo! Pisane so te depeše, kakor mi je Holšteinec zagotovljal, večidel v cimberškem narečju, zatoraj za ptujce malo mične.

Ko se je parlamentarna razprava začela, se je naš „gmejn“ jezik cimberškemu narečju vmikal, postala je govorica čedalje bolj nerazumljiva; le to sem zapazil, da predlogi se poterjujejo z klikom: „Tjade! Tjade!“ — Če se je pa kaj posebnega kuhalo, so pa vpili: „Jèžešta! Jèžešta! (enako: Čujte! ali nemškemu: Hört! Hört!) — Akoravno sem se v svojem življenju zló z jezikoslovjem pečal, vendar pri vsem prizadevanju nisem mogel razumeti njih narečja, čeravno je zló na nemško cikalo, ker náglas, náglas: ta je čuden!

Zaspal sem vsled dolgega časa, terdo zaspal, tako, da me je prijatel komaj zbudil, ko je že ura na štiri kazala in parlament manchesterski se je že davnej vès razšel. Zló sem se ustrašil, ko mi je pripovedoval, da je moj nós ravno v najbolj iskreni debati nek čudovite trobentovske glasove od sebe dajal. Le imenitnost obravnave je odvernila, da se ni pozornost parlamentnih členov na moj prederzni nos obernila. — Pravil mi je prijatel, teržiškega cimberško-nemškega narečja bolj vajen od mene, da so debatovali o jako važnem predlogu: kdaj in kako bi se sred terga krasen spominek postavil „kladvu resnice“. Namen kladva bi bil vsakemu memogredočemu termastemu Slovencu glavo oklepati, mu „das nationalitäteln“ — po naše: navdušenje za národnost — iz nje zbiti in ga potem v fužini z dimom teržiško-cimberške kulture okajiti. Palmerstonu teržiškemu še nek ta krasna ideja spati ne dá, ker dozdaj je bilo večidel vse prizadevanje, vse depeše, vseh 50 eksemplarov Hansjörgelna itd. le siva teorija, bôb v steno.

Kakor gré Ljubljančan v nedeljo popoldne v Šiško na pohane piške, Dunajčan v Lerchenfeld na bolji kup pivo, gré Teržičan na Pések pred Tergom na klune, beržole in beržanko. Tù ti ga možje, ki so pred dobro uro resno parlamentarili, pošteno lukajo, da si politike enmalo oddahnejo. Tudi tje sva se z mojim prijatlom podala ogledavat, kakošen je naš Manchester, kadar obraz v prijazne in vesele gerbe spravi. — Bila sva tukaj v sredi med možmi, ki so govorico vse drugače obračali, kakor poprej v zboru, — bilo ni namreč glavarja zraven. — Jako glasno — rekel bi kakor Briareus — je neki star sila bogat možek, Šavselc po imenu, terdil, da so Teržičani Kranjci, da „krajnsko špraho“, pa ne „slovenski jezik“ govorijo, kterega se naučiti smo že mi prestari, naši otroci pa ga morajo popolnoma znati. Tudi g. župan, ako se ne motim, je bil tistih misel, pa pristavil je še: jez sem bil, sem, in bom vedno Slovenec. Šavselc pa s pestjo ob mizo udari in zagermí: „Ko bi meni kdo rekel, da sem Nemec, dobí tako, da — —!“ Le nek mizarsk mojster si je očí spekel nad trojobarveno slovansko zavratnico mojega prijatla in je greben po nemški napenjati jel. Zavernem ga mirno v taistem jeziku omenivši besede: „Anstand und Bildung.“ Al mož mi odgovorí: „Paj uns veršteht man nix von solichen Onštônd und Piltung!“ — Pravo! zakličem, je le vendar Holšteinec prav imel, da morajo tù še ostanki starih Cimbrov biti.

Ogledoval sem zadnji dan naš preljubi Teržič od konca do kraja in se prepričal, da ni kmalo na Kranjskem razun Ljubljane bolj priličnega, snažnega in premožnega kraja, kakor je podljubeljski terg. Tudi se je skoz marsikako okno in marsikake vrata marsikaka zala podoba s plamtečimi očmí pokazala, da brez pomislika Teržičanke v pervi red gorenskih lepot vverstujem. Posebno pa imajo v neki znani gostivnici dve preljubeznjive hčerki pri hiši. Stareja, bolj Junonične postave, mi je vedno pripovedovala, kako njeno serce le za Nemčijo gorí in kako jo vsa fantazija le v Köln na Rajni vleče. Mlajša pa, černooka, v obličje sne-

*) Čul sem nekega modrega Teržičana, ki se je ustil, kako je naš jezik boren, ker še „Novice“ „Triesterca“ ne morejo popolnoma po slovenski povedati. Pis.

gobela — recimo ji Egeria, ker je jako izobražena — se sestri na vse te domišlije naglas zasmeja in reče: „Ovbe, ne vem, zakaj nekteri naši ljudje s svojo nemščino pred celim svetom take burke uganjajo; ako bi že kdo prav nemški znal, bi že ne rekla, pa take otrobe vežejo, da se Bogu usmili! Jez sem pa Slovenka, moj materni jezik je slovenski, in ne vem, čmu bi se mogla kakor nemškuta spakovati. Našega Kurnika „Pekvato kračo“ naj beró“. — Izrekši te besede se je spet na vès glas nasmejala in popevaje: „Sem slovenska deklica“, je zgrabila prazno steklenico pred mano in kakor metuljček sferfrala skoz vrata spet po poliček.

Valt. Zarnik.

Kratkočasnice.

(Maslo naše nemške kulture) nadalje iz unidan omenjene in za natis pripravljene zberke.

„Bester Herr N— Werden Sie mir nicht vergehben, weill ich ihnen belässtige, durch mein schreiben, Ich schücke ihnen diesen Studten oder Knaben, was ich ihnen, gebethen habe vor S— Hause, werdem sich schon errineren, wegen die Kost nur einhmal des Tages, Ich bitte ihnen in nahmen seines Vater, recht schön wenn es mäglich wärre, aber ich hoffe das Sie über meine wärter erbarmenn werden, Herr N— und die Gnädige Frau, die belonung werden sie schon bekommen in der Himmel, das heist wenn Sie herauf kommen werden. Ich griesse Sie schönstens Herr N— und gnadige Frau und beide zwei Säne.

E. 22. September P. F.“

Sonet.

Vodico bistro hladni vir odliva,
Da potok cvetje po livadah moči;
Šumljá naprej in vedno je globoči;
Že dno dereče reke se ti skriva.

Bregovje ob straněh le bolj razriva,
Dežele razne, ljudstva mnoge loči.
Tù mirna je, tam v stermi slap poskoči,
Potem — v neskončno morje se izliva.

Tako godí se tù na zemlji z nami:
Človeku, ko k zavednosti se zdrami,
Duhá močí, sercá željé kipijo.

Za novimi uzori vedno hodi,
Zdaj misel ta, zdaj druga spet ga vodi,
Kar ž njim u tihem grobu vse zaspijo.

A. Okiški.

Dopisi.

Iz Gorice 2. nov. — ? — Bogoslovci našega semišča so od več let sèm, od kar se je naš maleni narod iz terdnega sna zbudil, že marsikaj na literarnem polju našem pripomogli; „Stari Urban“, „povestnica goriške nadškofije“ (Fr. Blažić), deloma „djanje Svetnikov“ in „Gofine“ itd., so živa priča njihove nekdanje vse hvale vredne marljivosti. Al tudi sedanji nočejo svojim poprejšnim sobratom zaostati. Kakor za gotovo zvemo, ravno sedaj v prostih urah pridno spisujejo za nas važno knjižico: „povestnico goriške grofije.“ Blezo bo to delce v dveh mescih dogotovljeno, na kar bi utegnilo pa še kaj druzega nasledovati, ko bodo okoljnosti pripuščale. Za vse to kakor za uno poprejšnih let imamo se serčno zahvaliti našemu visokočastitemu g. Štepanu Kociančić-u, visokoučenemu profesorju v semenišču, ki vse to vodi in vreduje, med tem, ko tudi sam marsiktero lepo delo na dan spravi. Slava mu! Koliko lepih in koristnih knjižic bi se lahko po taki poti brez vsega truda na svetlo spraviti dalo!

Iz Tominskega 19. listop. V svojem listu od 16. t. m. je mati „Triesterca“ svoj premogočni glas povzdignila in se je globoko v pretres mojega dopisa v predzadnjem listu „Novic“ spustila. Zogovarjala je namreč na vso moč pošteno zaderžanje svojih sinov, in jim je skusila rano, ktero bi jim bil omenjeni dopis napraviti utegnil, s svojo sladko tolažbo zaceliti. Potem se zažene z nekako serditostjo v „Ost u. West“, in mu očita kakor da bi nemščine prav slovniško ne razumel. Al draga majka! zlo zlo se vam je zareklo; le nekako drugo napako ima ta časnik, ktere vam želodec prebavljati ne more. Saj bi vam jo naravnost razodel, pa da bolj z lepim opravim, in poznavši vas kot staro „dihtarco“ se nadjam, da jo boste sama izduhtala. Svest sem si, ako bi bil ta časopis iz vašega gnjezda ali pa iz gnjezda vaše tete „Presse“, da bi mu se vedno „Gloria“ prepevala. Nadalje tožite, da se vam premogočnim vendar le pred nami hlače — vulgo krila — tresejo. Nam se pa to nikakor čudno ne zdí; zakaj če vam je še kaj v spominu ostal nauk božjih zapoved, ktere vas je rajnca stara mati učila, namreč da so: laži, opravljanje, obrekovanje, krivo natolcovanje, prederzna sodba in podpihovanje greh, še čuda, da se vam še kaj druzega kakor le hlače ne tresejo. Potlej pa pravite, da smo mi Slovenci vzrok vaše merzlice; al ne mi, ampak resnica in pravica so taisti „bav bav“, pred kterim trepetate. Tudi vam morem (ne ustrašite se preveč) v vašo preveliko žalost omeniti, da pri vsi vaši skerbi, ktero skazujete do svojih otrok, so vam vendar-le dan za dnevom nehvaležniši; vaše nauke terdovratno zametujejo in (resnico spoznavši) vam otročjo pokoršino odrekujejo. Navadili smo se sami, in z nami vred — o prizanesite majka draga! — že tudi vaši otroci, da vašo blago vselej na vago pravične razsodbe pokladamo. Opomnim vas v vaš lastni prid, če se bojite, da se vam še kterikrat hlače ne potresejo ali da vas merzlica ne zaplota, pustite Slovence pri miru. Kaj se vam zdí, ako bi se po vaših pokrajnah v pisarnice in v šole vpeljal, na pr., madžarski jezik. S kakošno serčnostjo bi vaš klepetec povzdigovala; kako bi to za veliko krivico štela! Kaj se nek nad nami tako spodtikovate? Mi ne želimo, da bi se Nemci ali pa kteri drugi narod poslovenil; naše zahtevanje je le, da Slovenci ostanemo Slovenci. Zagotovljamo vas, če se mislite te-le poti deržati, ktero ste nastopili, da si svojemu delu dosti boljši vspeh naklonete, če poberete svoj „Sack in Pack“ in greste v Frankobrod, ter tamkaj svojo barantijo pričnete; kakor da bi tukaj na slovenski zemlji svoje kraljestvo razširjali. Kdor bo vašega svèta potreboval, vam že pošlje na znanje po pošti. Da pa poprej končava, in da vas predolgo ne mudim, poslušajte le še to-le: Najina pravda je tako jasna, da nama jo vsaka priprosta glava lahko razsodi. Vi toraj zahtevate, da mora vaši nemščini tudi zanaprej taista predpravica ostati, ktero je do zdaj imela; to predpravico je pa lastna Cesarjeva roka poterla, ko je konštitucijo podpisala; tedaj dane so nam vsem narodom enake pravice, in če meni tega ne verjamete, poprašajte prijatlico svojo „Presse“ in povedala vam bo „Gleiches Recht für Alle“. Našo zahtevanje je le, ker drugim krivice ne delamo, da tudi sami krivice ne terpimo nikakor.

Domoljub.

Iz Krope 20. nov. Jan. Zup. — Ker je unidan v „turističnih listih“ Kropa na dvojno stran bila ločena in bi po tem utegnil kdo misliti, da premaguje nemškutarska stranka, ne bo menda odveč, ako po „Novicah“ oznanimo, kaj smo verlemu našemu zastopniku gospod dr. Toman-u na Dunaj pisali, da vidite, da pravi domači duh veje pri večini naših ljudí. Če pa tudi ne vidite župana na čelu tega pisma, kakor smo to vidili v pismih drugih srenj po mestih in kmetih, nam vendar ne bote menda rekli, da je naše pismo „brez glave“. To-le smo pisali gosp. doktorju:

„Slavni gospod doktor! Dovolite, da tudi mi najbližnji sosedi tistega blaženega kraja, kjer je Vaša zibelka tekla, mutasti ne stojimo, ko Vam hvaležna domovina venec slave vije, in se s spoštovanjem imenuje Vaše ime po celem ce-

sarstvu, kodar serce za pravico narodov bijejo. Ne moremo sicer seljaci v pohlevnem kotiču slovenske domovine tako veljavnih in sjajnih imen djati na vago, ki tehta zasluge Vaše, kakor jih je djala bela Ljubljana, poglavnica naša; — al vedite, da ravno tako živo kot ona cenimo tudi mi zasluge Vaše za dom in Avstrijo. Kot pravi Gorenec ste se skazali vsigdar mož beseda; kar smo od Vas pričakovali, to ste zvesto tudi spolnili; plajša nikdar niste po vetru sukali, in v zboru dunajskem kot terdna skala stojite za to, kar ste za pravo spoznali ne le v blagor domovini naši, temuč tudi Avstrii celi, kteri, kakor se kaže, hočejo nekteri še zmiraj po tisti nesrečni poti prenapete centralizacije in zatajvanja nemških narodov iz zadrege pomagati, po kteri je poslednje leta zabredla ravno v tolike stiske. Da se tako možko potegujete za pravice našega slovenskega naroda in da Vam je prava in stanovitna sreča svobodne Avstrije cilj in konec, to nam serce naše z nepopisljivim veseljem navdaja. Zato stavimo vse zaupanje v Vas, in le to prosimo Boga, da Vam ohrani ljubo zdravje za imeniten poklic Vaš, ki ga Vam je domovina izročila v deželnem in deržavnem zboru. Bog z Vami!“

Naj pristavimo zdaj še, kaj nam je visokospoštovani gospod odgovoril:

„Prečastiti gospodje! Dragi rojaci! Razveselilo me je neskončno Vaše zaupno pismo, ker mi dokazuje, da narodni občut od Boga v nas položen živo bije v Vaših sercih, da spoznanje naših potreb in težav pri Vas ni tuje, da tudi Vi deržite narodni razvitek in samostojno (autonomno) vladanje za sredstva in pomočke, s kterimi se zamore vstvariti in ustanoviti blagor našega naroda, korist premile domovine in sreča velike Avstrije. Bodite prepričani, da bije moje serce za vse, in da od poti prave me ne gane ne pregovor ne strah, ne dobiček ne zguba, ne natolcevanje in ne preganjanje sovražno. Besedi moji daje pa pravo veljavo in moč zaupanje Vaše. Hvala Vam za to v imenu naroda. Radost moja v zaupu Vašem mi je pa tolikanj veča, ko smo po rojstnem kraju sosedje, in zvezani prijazno po stanu in delovanju Vašem in mojih staršev. Serce moje se nikdar ne bode odtergalo od krajev, kjer so moji najsladkeji spomini pretekle mladosti moje, in kjer po sedanjem poklicu mi je priložnost in dolžnost, za stare Vaše fužinske pravice se bojevati pravično. Glejte, koliko preteče časa in steče znoja, preden iz rude trudno iz zemlje izkopane se vlije železo čisto in dobro. Tako morajo se tudi naše pravice skozi ogenj nasprotvanja peljati, da očišene se zasvetijo tudi nasprotnikom našim. Ne dvomite tedaj nikdar, bodite stanovitni, deržite pošteno, resnično in postavno se večnih pravic, pa podučevajte sebe in druge mirno in ljubezno, ter tolažite se, če koj se ne vidi uspeh, v podobi rečeni, ki Vas po Vašem stanu vedno obdaja. Meni pa ohranite zanaprej zaupanje nepremenljivo in ljubezen rojaško, kakor hranujem jo tudi jaz neomakljivo do Vas! Bog neskončni obvaruj Vas in Vaše fužinarstvo in Vaše kupčije po sreči!“

Iz Ljubljane. Preteklo sredo je imela krajnska c. k. kmetijska družba svoj letni zbor, v kterem se je snidlo čez 50 gosp. družbenikov iz mnogih krajev naše dežele, in ki so ga počastili s svojo nazočostjo tudi prečastiti gospod c. k. deželni poglavar dr. Ulepič žl. Krainfels kot protektor družbeni, in pa milostljivi knezoškof gosp. dr. Widmer. Ker bomo vsled stare navade popisali vse razprave na drobno, bomo danes le v obče omenili obravnav; vzeli pa smo že danes v „Novice“ to, kar so predsednik gospod F. Terpinc rekli v priporočilo ne sicer nove, pa pri nas celó neznane klaje — mohar imenovane (glej pervo stran). Začeli so gosp. predsednik zbor z ogovorom, v kterem so med drugim omenili, da z novo ustavno dôbo je nastopil tudi za družbo nov čas, da bo s svojimi nasveti mogla marsikaj po krajši poti — s pomočjo deželnega zbora — opraviti in to toliko bolj zdatno, ako prejme dežela autonomijo (samostojnost), ki ji je potrebna; radostno so gosp. predsednik tudi opomnili pomoči, ki jo je družbi zagotovil novi gosp. minister narodnega gospodarstva, in ki jo družba s polnim zaupanjem tudi pričakuje od gosp. c. kr. deželnega poglavarja, slavnega rojaka našega. Ker je predsednik imenoval še gospode, ki so jih kmetijske družbe našega cesarstva izvolile za svoje zastopnike, je naznanil družbini tajnik dr. Bleiweis vse važniše opravila, ki jih je doveršila kmetijska družba preteklo leto.

Za tem so sledili predlogi družbenih poddružnic, ki jih je naznanoval mestni župan gospod M. Ambrož kot ud glavnega odbora, in ki so bili, kakor bomo drugikrat povedali, sprejeti po nasvetu.

Žive pomenke je izbudil predlog o razkosovanji zemljiš, ki ga je v imenu glavnega odbora priobčil gospod Andr. Malič, ud tega odbora. Večina zbora se je izrekla za to, naj bode to razkosovanje dovoljeno le do tiste meje, čez ktero nevarnost žuga obstoju tudi malim kmetijam. Več o tem drugo pot; rečemo danes le to, da gospod deželni poglavar so rekli, da bojo to razpravo radostni v svojo skerb vzeli.

Tudi posvetovanje napeljano po gosp. Ambrožu o tistih zemljiših, ki se menjavke imenujejo, je bilo dosti živo, še bolj pa predlog gosp. Jan. Gutman-a, naj bi se napravila za celo krajnsko deželo asekuracija zoper škodo ognja tako, da bi vsak hišen gospodar se mógel zavarovati. Tudi o tem drugo pot več.

Ko je gosp. predsednik naznanil svoje skušnje o moharji, je dr. Bleiweis priporočal belo pšenico, o kteri je bilo v „Novicah“ že govorjenje. Gospod predsednik je daroval družbenikom, ki so hotli, moharjevega semena; bele pšenice pa je poslal naš častiti družbenik g. D. Čolnik iz Štajarskega, in v današnjem zboru je bila pričujočim gospodom za poskušnjo podana.

Pri naznanilu letnih dohodkov in stroškov po dnarničarju gosp. M. Pregel-nu je bila tudi živa razprava zavoljo doneska, ki ga kmetijska družba daje 2. učeniku živinozdravniške šole; tudi o tem drugo pot bolj na drobno.

Sreberna svetinja ni bila letos nobenemu sadjo- ali murborejcu podeljena zato, ker poddružnice niso nobenega malega kmeta ali učitelja imenovale; sklenilo se je pa, poddružnice naprositi, naj imenujejo v svoji okolici možé, ki se poganjajo za rejo murb in svilnih červičev, ker je znano, da se je posledruje dve leti murboreja neznano povzdignila.

Ko so bile volitve dokončane in gosp. F. Terpinc spet enoglasno za predsednika in dr. Bleiweis za tajnika, gosp. Ambrož, Malič in Schmidt pa za odbornike izvoljeni, je gosp. predsednik s serčnim govorom v slovenskem jeziku končal današnji zbor ob pol dveh popoldne.

Iz Ljubljane. V nedeljo zvečer je napravila čitavnica svojo pervo „besedo“, s ktero se je prav za prav odperla ta naša národna naprava. Zbralo se je, čeravno je bilo vreme silo gerdo, okoli 230 družbenikov, da je bila vélika dvorana, ki jo je s še dvema drugima sobama g. Zalar za ta večer čitavnici prepustil, čez in čez polna. Veselje je bilo v lični dvorani viditi krasni venec gospá in gospodičin, obdan od gospodov različnih stanov, pa vseh enega serca, ki so radovedni prišli poslušat, kaj jim bo za vezílo podala čitavnica ob njenem pervem godu. Pri vstopu je vsakdo dobil program ali napisek vsega, kar se bo govorilo in pélo, zraven pa tudi še besede pesem, kakor je to pri koncertih navada.

Ko je ura za začetek „besede“ odbila, stopi predsednik čitavnice, gospod mestni predstojnik Mihael Ambrož pred zbor, in kakor se spodobi hišnemu gospodarju, ki radosten sprejme svoje goste, tako je čitavnice predsednik pozdravil družbenike s serčnim govorom v gladki domači besedi. Ker pošteni ljudje ne skrivajo ničesa, kar se v njih hišah godi, tako bo tudi čitavnica vse na beli dan stavila, da vsak vidi

in sliši, kaj se godí v njenih veselicah, in tako podamo svojim bravcom po redu vse kar je bilo in kako.

Gospod predsednikov govor, s živimi slava-klici spremljan, se je glasil tako-le:

„Človek obstaja iz dvojne nature: telesne in dušne, pa ima tudi dvojne potrebe — materijalno in duševne — potrebuje tedaj dvojnega razsvitljenja: materialnega in duševnega. — Prebivavcom našega mesta je pretekli teden nova materijalna luč zasvetila — nova luč napravljena po kemičnih snovah — luč s plinom (gazom). Ponočna temota je sedaj dostojno razsvitljena; revne lešerbe, ki so dosedaj po mestnih ulicah berlele, smo odpravili, in šteje se sedaj Ljubljana med tiste bolj imenitne mesta, v kterih sveti plinovo svetilo.

Al, dragi moji, ni zadosti, da si napravljamo svetejše materialno svetilo, — treba je, da človek tudi duševno razsvitljenje zadobí (Pravo!), ker obstaja tudi iz duševne nature. Duševno razsvitljenje napreduje pa najkrepkejše tam, ker je ustanovljeno na narodni podlagi (Slava! slava! od vseh strani) — dušno razsvitljenje se razširja najbolj tam, ker se opira na združene močí (Živio!).

Ker tedaj danes odpremo pervikrat slovesno vrata novi narodni čitavnici, zamoremo res reči, da smo prižgali tudi pervo lučico svetejšemu národnemu svetilu (Slava!). Nismo sicer dozdaj v temoti spali, ne, ne! nismo bili dosedaj zanikerni nevedeži; saj terdi to že naš slavni Vodnik z besedami: „za nauk si prebrisane glave“ — al to je gotovo, da naše omikanje ni bilo napravljeno na narodni podlagi in da je povsod manjkalo pravega oživljajočega domačega duha. Medlil je tako narodni življej; venéla je ljubezen do domovine, in naša domača dežela, kakor neumerli naš Prešern pravi, je imela komaj le grob za nas. (Pravo! pravo!) Po slovesni besedi Cesarjevi nam je srečneja prihodnost zagotovljena; al ne bomo je dosegli brez lastnega prizadevanja brez lastnega truda; zakaj, dragi moji, le enkrat je padala mana Izraeljcom sama z nebes! (Živio! živio!). Mi sami se moramo truditi za narodno omiko; mi sami si moramo napraviti svetejšo duševno svetilo. (Pravo! pravo!)

Novo ustanovljena družba je gotovo en in sicer važen pomoček za izpeljavo imenovanega cilja in konca, in akoravno v začetku tù in tam mora kako grenko požreti, nikar naj se ne omaje v svojem poštenem, pravičnem, blagem namenu; saj nas zgodovina učí, da najbolj važne naprave so imele v začetku največ protivnikov. Odpustimo jim, saj ne vejo, kaj delajo! (Pravo! (Pravo!) Tudi mladiko, ko perve korenine zastavlja, napadajo mnogokrat viharji; al če stojí v pravi zemlji krepko vsajena, je ne podere nobena nevihta, temveč jo še bolj ukorenini. Mlada naša čitavnica stojí na domači zemlji poglavnega slovenskega mesta — toraj na pravem kraji — ni se tedaj bati, da bi hirala, ako se bo ravnala v pravem redu; z Božjo pomočjo bo mladika čversto rastla, ako ji bojo domoljubi vsi skerbni vertnarji. (Živio! živio!) — Ker pa na poti čitavnice naše želimo doseči svetejše dušno svetilo, morajo tudi vsi oskerbniki njeni sami po svojih osebah z dobrimi izgledi sveteti. Pred vsem naj vsak sam za se se povsod in v vsem skaže, da je resno omikan človek, da je prijuden, prijazen, prizanesljiv brez strastí, prav pošten Slovenec. Dobri ljudje se le k dobrim radi družijo, in ako bojo vodji čitavnice v tem duhu ravnali, bojo z prijazno roko čedalje več udov k sebi privabili, tako, da bo želel vsak le pri nas biti. In klilo bo naše mlado, pa že sedaj krepko drevesce, in mlada današnja lučica bo postala deželi duševno svetilo — kar iz globočine svojega serca želim!“ (Živio! živio! od vseh strani).

Ko je gospod predsednik končal svoj ogovor, stopi dr. Janez Bleiweis s pismom v roki na oder in povzame besedo tako-le: „Gospôda! Danes popoldne sem prejel od slavne čitavnice mariborske pismo, v kterem me prosi, naj kot zastopnik njeni Vam izročim preserčen pozdrav.“ Od vseh strani donijo radostni glasi „živila“, „živila“, da more govornik prenehati. — „Pa čujte sami, kaj nam draga sestrica naša iz Maribora piše:

„Bratje! Lepo veselico danes slavite, Vaše čitavnice dične veličastne gospodične rojstveni dan. Dovolite, da se Vaša pohlevna sestrica v Mariboru z Vami raduje, Vam prijazno roko proži in po sestrinskem k Vašemu častitljivemu godu srečo želí.

Pismeno Vam donašamo pozdrav, ljubav, serce in blage Vam želje svoje.

Kakor je bela Ljubljana od nekdaj naše duševno središče, bodi tudi Ti slavna čitavnica! nam prijazna zvezda predhodnica. Da bi rastla, cvetela in širila plod narodne omike krez vse slovenske okrajine!

Tako naj bo Vaš današnji god nova doba slovenskega napredka, nova doba naše svobode, ktero bodo Slovenci unuki častili, hvaležni Vaši delavnosti, hvaležni previsoki pravičnosti našega razsvitljenega Vladarja.

Tudi mi danes „besedo“ imamo, morda ravno zdaj bratom Ljubljančanom in ljubljanskim gospém in gospodičnam priserčno „Živio“ nazivljemo.

Da bi Božja milost naše pravične želje uslišala, naš narod se krepčal, krepčali se narodni zavodi!

Skoro bodo sovražniki minuli, naši protivniki potihnili, naša pravična slovenska reč zmagala, ako Bog dá in sreča junaška!

V Mariboru 23. novembra 1861.

V imenu čitavnice:

Dr. J. Sernec, predsednik. Josip Šuman, tajnik.

In spet se ponavljajo „živila-klici“. Ko potihnejo, dostavlja govornik še te-le besede: „Kaj ne, gospôda, da je to ljubeznjiv, časten pozdrav? Svest sem si tedaj, da kakor iz mojega, tako tudi iz Vašega serca govorim, ako ta serčni pozdrav odzdravljam z nadušenim klicom: „Slava čitavnici mariborski! Živili Slovenci štajarski! Živila vzajemnost slovanska!“ In iznova so doneli radostni klici po dvorani.

Po kratkem prenehu stopi gosp. Janez Železnikar na oder in s pristojno besedo govorí lepo alegorijo, ki jo je gospod Miroslav Vilhar spisal pod naslovom „Hrast in lipa“, v kteri se s hrastom pogovarja lipa in zlasti te besede povdarja:

Ti po svoje! Jaz po svoje!
Brez prepira, brez sovražtva!
Svobodna sta zrak in zemlja! itd.

Drugo pot bomo podali celo pesem.

Muzični oddelek današnje besede se je začel s korom „Domovina“, ki ga je po Praprotnikovih besedah složil gosp. Ant. Nedved. Izverstna umetnost muzikalna Nedvedova je nam vsem dobro znana, in kaže se tudi v tem krasnem koru, kteri je s svojo sladko melodijo tako dopadel poslušavcom, da ni bilo pred mirú, dokler nas pevci niso še enkrat razveselili ž njim.

S samoigro, ki je potem sledila na klaviru, si je gosp. Degen poterdil slavno ime, ki ga vživa ta mojster glasovira v Ljubljani, in ko je končal, spet ni bilo ploska pred konca in kraja, dokler nas ni poslušavce razveselil z „Milo lunico“, ki jo je v izverstni variacii zložil za klavir.

S slavoklici že pri vstopu pozdravljana gospodična Dragotina Šnarendorf-ova je péla potem izverstne pesmi: Davorin Jenkovo „Strunam“ in pa Livadevićevo „Preljo“ (Predíco) tako milo in ljubeznjivo, da je globoko v serce segla vsemu zboru, ki se je radoval nad njenim kot zvon čisto donečim glasom.

Potem pa stopi spet naš pevski zbor na oder in poje po Miroslavu Vilharju novo složeni kor „Ne udajmo se!“ s tako krepkostjo, da, ko je nehal, so germeli po dvorani nadušeni slavaklici tako dolgo, dokler ga ni še enkrat ponovil in se ni gospod Vilhar sam prikazal, da je sprejel očitno pohvalo za to skozi in skoz národno komposicijo, ki bo romala kmali po slovanskem svetu in bode še posebno

draga našim českim bratom, ker je složena v duhu Riegerjeve prislovice: „Ne dejme se!“

Po kratkem prenehu pa se prikaže na odru nova mila zvezdica — mlada gospodična Adelka Kraševićeva in govori Rubesovo po gosp. J. Železnikarju lepo prestavljeno kratkočasnico „Hvala malih“ tako mično in s tako pravim povdarkom resnega in smešnega, da se je vse čudilo nad izverstnim talentom komaj 14 let stare deklamatorce. Ni bilo mirú, dokler ljubeznjiva deklica ni še enkrat „Hvale“ govorila „malim“. Tudi to deklamacijo bomo natisnili v „Novicah“.

„Zastaveničko“, pesem česko, polno narodnega jedra, so peli v čveterospevu gospodje, kterih izverstni glasi so se nam že zdavnej prikupili.

Ako rečemo, da je gosp. Viktor Bučar pel: „Prijazne oči“ in „Moj dom“ (una pesem Vilherjeva, ta Vaukenova), je že s tem samim dosti rečeno, kako ste bile te pesmi sprejete, zakaj znano je celi Ljubljani, da v pervi versti tenorov stojí naš gosp. Bučar. Sestra njegova, gospá Jož. Pleiweisova, ga je na klaviru spremljala.

S Dav. Jenkotovim korom „Naprej!“ je bila sklenjena beseda. Kdo pač ne pozná te pesmi, ki sloví že daleč po svetu? Al če povemo, da je današnji kor (naših tenorov in basistov in vseh drugih) tako mojstersko pel to narodno budnico, da lahko rečemo, da morebiti še nikoli in nikjer ni bila tako nadušeno prepevana, bojo naši bravci lahko zapopadli veselje, s kterim je bilo to petje sprejeto, in ktero se ni pred vleglo, da so nam jo junaki pevci še enkrat zapeli in se potem še profesor Nedved osebno pokazati mogel zboru, ki mu je s živimi slavo-klici razodel svojo serčno zahvalo, da je tako prijazno sprejel vodstvo muzičnega oddelka besede in to nalogo tako mojstersko dovršil.

Po dokončani besedi se je mlajša množica še enmalo v dvorani zasukala, bolj postavna množica pa se je vsedla za mizo, za ktero je gosp. Zalarjeva prijazna gospodinja prav dobro skerbela. Veseli smo posedeli še eno uro in se potem poslovili od perve besede, ki nas je zagotovila, da bomo še marsiktero veselo uro vžili v čitavnici naši. Vse pa je bilo pošteno in v najlepšem redu od konca do kraja.

Škoda le, da zboru nismo mogli naznaniti tudi pozdrava, ki ga je čitavnici naši poslal iz Karlovca gosp. Abel Lukšić, vrednik „Glasonoše“ v imenu domoljubov karlovških, in pa narodne čitavnice reške, ker sta oba telegrama, zavolj preterganega telegrafa, še le drugi dan dospéla v Ljubljano. Al čitavnica bo bratovska pozdrava, čeravno sta ji post festum došla, vverstila v svojo zlato knjigo.

— Na večer 19. dné t. m. je pervikrat zasvetila nova svečava z plinom (gazna svečava) po mestnih ulicah, in z živim veseljem so jo Ljubljančani pozdravljali posebno, ker je mestni župan god presvitle Cesarice za začetek novega svetila izvolil. Tako je naše mesto obhajalo praznični ta dan s razsvitljenjem, ki ga dosihmal, kar Ljubljana stojí, še nismo doživeli, in serčna udanost, ki navdaja naše serca do ljubljene visoke gospé, ni potrebovala druzega hrupa in šuma, kakor le ta spominek, da slavnemu godu na čast se je svetila Ljubljana v novi osvečavi. Gazu samemu na čast pa ne bomo še napravljali posebnih slovesnost, ker jih tudi na Dunaji, Gradcu, Pragi itd. niso. Vpeljanje nove svečave je občinska reč; ako bi hotel magistrat vsako novo napravo z glasovito slovesnostjo obhajati, bi letos ne bilo konca ne kraja, ker se nam je marsikaj koristnega napravilo in bi mogli tudi novi tlak, nove štirne itd. s slovesnostmi praznovati! — To pa povemo zato, ker „Tagespošta“ pa tudi „Laibacherca“ niste vedile nič druzega zastran nove osvečave povedati, kakor to, da obžalujete, da ne posnemamo Tirolcov! Pa le spet vidimo, da „de gustibus non est disputandum!“

— „Preša“ se je o zadevah naše realke včeraj ekspektorila v dolgem članku, kteremu se na pervi pogled vidi, da je inšpiriran od tistega moža, ki je „edina luč“ na realki, vse drugo pa je le smet „unfähig“. Sirovost dopisuna je v tem pamfletu taka, da ga dotični gospodje lahko zgrabijo pri sodnii zavoljo razžaljenja častí. Kar se tiče „Novíc“, ki jih dopisún — se vé da „nie ohne dieses“ — v svoji revni togoti napada, one pač lahko zapopadajo jezo inšpiranta, ker znan nam je pregovor, da — „resnica očí kolje.“ Če človek samo en jezik zná v naši ljubi Avstrii, je res revež; kaj bi nek počel, ako bi mu Bog še tega vzel?

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz deržavnega zbora).* V zbornici poslancov ste bile pretekli teden dve razpravi prav žive, pa ste tudi pozornost zunaj zbornice toliko bolj na-se vlekle, ker ste zadevale stvar, ki se tiče vsakega človeka. Ena je zadevala pisma ali druge zapečatene pisanja, nad kterimi naj čuje postava, da jih nihče, naj je privaten človek ali kakoršen koli cesarsk uradnik ali služabnik, ne sme nikakor in iz nobenega cilj in konca odpreti in brati ali pa sicer poskriti; kazen za tak prestopek postave po privatnem človeku je bila določena na zapor do 3 mescov ali do 500 gold., ako se pa ces. uradnik ali služabnik v službi zoper to pregreši, z zaporom do 6 mescov. — Še živejše razprave pa so bile o postavi za varnost osébne prostosti, in ko je dr. Klaudi (češki poslanc v desni stranki) dostavil predlog: „nikogar ne smejo (gospóske) odtegniti svojemu pravemu ali rednemu sodniku — in izjemne sodnije ne smejo biti,“ se je vidila osupnjenost na obrazih tiste stranke, ki se sicer sponaša, da je ves liberalizem le ona v štant vzela. Sklenjeno je bilo z 93 glasi zoper 74, naj se ta predlog izroči poprej zboru v prevdarek. To že je bilo znamenje, da bo predlog padel, in tako je tudi bilo; le pervi del predloga je bil sprejet, drugi del pa je bil zaveržen; posebno čudno pa je bilo še dr. Brinca slišati, rekočega, da je zoper Klaudijev predlog zato, ker izvira od — desne straní! Tako deleč sega strast nekterih levičnikov. — Potem so se nadaljevali še drugi oddelki za to prevažno postavo.

— Najnovejše novice pravijo, da se je ministerstvo sedaj o tem zedinilo, da se bode vender le zavoljo velike dnarne stiske stroškovnik in dohodkovnik deržavni za leto 1862 predložil deržavnemu zboru, pa menda le za tiste dežele, ki so v zboru namestovane.

— Konec septembra je papirnatih desetic za 11 milij. in 939.335 gold. bilo med ljudstvom.

— Sliši se, da nova postava (štatut) za šolsko svetovavstvo, v kterem bojo imeli šolski učitelji, vodji in svetovavci določivno besedo, je že gotova, in da predsednik tega svetovavstva bo Al. baron Helfert, sedanji vodnik šolskih zadev v ministerstvu.

Hervaško. Novica, da je Njih Veličanstvo izvolilo gosp. Ivana Mažuranića za kr. kerv. slav. dvornega kancelara, je vsem domoljubom bila prevesela novica.

Ogersko. Dvorni kancelar hoče z izvoljenjem novih nadžupanov previdno postopati, in se poprej o vsakem prepričati, ali je dosti pripraven za to važno službo ali ne.

Laško. Deržavni zbor v Turinu se je spet 20. t. m. začel. Ministerstva predsednik je o rimskih zadevah predložil zboru vse pisma, rekši, da cesar Napoleon svetuje počasi postopati in za bolje čase odložiti to pravdo. — Sv. oče so zdravi.

Francozko. Vladni list „Patrie“ naznanja, da Francozom ni mogoče sedaj armade zmanjšati, ker tudi Avstrija, Italija, Angležija in Prusija svojih armad nočejo ali ne morejo zmanjšati.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.